

ІНФРАСТРУКТУРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ІННОВАЦІОННО-ПРОМИСЛОВИХ КОМПЛЕКСІВ У РЕГІОНАХ

Луганська Є.Д., аспірант

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Стаття присвячена проблемам інфраструктурного забезпечення формування та функціонування інноваційно-промислових комплексів у регіонах України. У роботі представлені основні елементи інноваційної інфраструктури, які включають технопарки, венчурні фонди, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри колективного користування, ліцензійні центри та ін. Обґрунтовано, що на сучасному етапі розвитку економіки України необхідне інфраструктурне забезпечення інноваційно-промислових комплексів регіонів на основі науково-обґрунтованих підходів, яке взагалі сприятиме покращенню стану промисловості у контексті ефективного використання всіх наявних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Ключові слова: інноваційно-промисловий комплекс, регіон, підприємство, промисловість

Постановка проблеми. Промисловість – найважливіша структурна ланка господарського комплексу України. Сьогодні вітчизняні промислові підприємства знаходяться у вкрай складному становищі. Вивчення закономірностей формування і функціонування промислових комплексів дає змогу розкрити додаткові джерела підвищення продуктивності праці на основі розроблених принципів розміщення і територіальної організації промислових об'єктів, окремих галузей та міжгалузевих утворень.

На нашу думку, можливий тільки інноваційний шлях розвитку промислових комплексів, як на державному, так і регіональному рівнях. Тільки в цьому випадку підприємства промислового комплексу зможуть забезпечувати безперервне оновлення технічної та технологічної бази, освоювати і надалі пропонувати споживачеві нові види продукції і послуг, тим самим збільшуючи ефективність і конкурентоспроможність свого виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми інноваційного розвитку промислових комплексів регіонів України знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних українських учених. Вагомий внесок у розроблення її окремих аспектів зробили Амоша О.І. [1], Власенко В.В.[2], Гальчинський А.С. [3], Ганієва А.Р. [4], Друкер П. [5], Каленская Н.В. [6], Касьяненко В.О. [7], Панас В.Я. [8], Поліщук Н.В. [8] та ін.

Але проблеми, пов'язані з переходом промислових комплексів України на інноваційний шлях розвитку та створення інноваційно активних підприємств у її регіонах залишаються недостатньо опрацьованими та потребують більш поглибленого вивчення.

Метою статті є обґрунтування необхідності формування інноваційно-промислових комплексів регіонів за умови створення інноваційної інфраструктури, яка передбачає інтенсифікацію інтеграційних процесів її елементів з підприємствами промисловості, а також формування передумов кластерного взаємодії суб'єктів економічної діяльності в промисловому комплексі регіону.

Основні результати дослідження. У процесі створення промислових комплексів, завдяки взаємозумовленому розміщенню підприємств та тісним взаємозв'язкам між усіма галузями, досягається значна економія матеріальних і трудових ресурсів. У процесі

комплексного розміщення промислових об'єктів знижуються капітальні вкладення та експлуатаційні витрати, скорочуються необхідні для промислової забудови площі, зменшується протяжність інженерних мереж та об'єктів виробничої інфраструктури. Отже, промислові комплекси – прогресивну форму територіальної організації промислового виробництва – розглядають у науці та на практиці як пріоритетні об'єкти. Саме тому в період структурної перебудови економіки України потрібно вдосконалювати комплексне розміщення промислового виробництва, раціоналізувати виробничі зв'язки в системах регіональних та локальних промислових комплексів.

Промисловість складається з багатьох галузей і виробництв, взаємозалежних між собою. Основними ознаками, котрі відрізняють одну галузь промисловості від іншої, є: економічне призначення готової продукції, характер споживаних матеріалів, технічна база виробництва та технологічний процес, професійний склад кадрів. За цими ознаками різняться й окремі виробництва.

Галузь промисловості є сукупністю підприємств, що характеризуються єдністю економічного призначення готової продукції, однорідністю споживаних матеріалів, спільністю технічної бази й технологічних процесів, особливим професіональним складом кадрів, специфічними умовами роботи.

Під промисловим комплексом розуміється сукупність певних груп галузей, котрим характерні випуск схожої (спорідненої) продукції або виконання робіт (послуг). У національному господарстві України функціонують наступні комплекси:

- 1) агропромисловий (АПК);
- 2) військово-промисловий (ВПК);
- 3) машинобудівний;
- 4) металургійний;
- 5) хімічно-лісний;
- 6) паливно-енергетичний (ПЕК);
- 7) транспортний;
- 8) легкої промисловості.

Останнім часом в багатьох розвинутих країнах світу отримала розвиток така форма ефективної інноваційної діяльності як інноваційно-промислові комплекси (ІПК). Створення ІПК у регіонах на базі підприємств та інститутів дозволяє використовувати існуючу технологічну базу, яка в даний час завантажена в багатьох випадках не повністю. Крім того, з'являється можливість використовувати розроблені там високі технології і зразки техніки для впровадження в різні системи цивільного призначення, тобто забезпечити процеси конверсії. При цьому, якщо ІПК створюється на базі високотехнологічних підприємств, то з'являється також можливість просування його розробок в різні сектори регіонального ринку.

Вивчаючи еволюцію наукової думки щодо визначення «інноваційно-промислового комплексу» можна зробити спробу сформулювати цю категорію.

Інноваційно-промисловий комплекс (група) являє собою сукупність юридичних осіб, що діють як основне і дочірні товариства, які повністю або частково об'єднали свої матеріальні і нематеріальні активи (система участі) на основі договору про створення інноваційного промислового комплексу (групи) з метою технологічної або економічної інтеграції, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту товарів і послуг, підвищення ефективності виробництва, створення нових робочих місць.

Інноваційно-промисловий комплекс (група) створюється і здійснює діяльність відповідно до законодавства держави про фінансово-промислові групи. Необхідність розробки науково обґрунтованих механізмів управління промисловим комплексом на основі його інноваційно-технологічного розвитку в цілях структурної модернізації реального сектора української економіки та її регіонів, є однією з найбільш актуальних народногосподарських проблем.

Важливий напрямок інноваційного типу розвитку – розробка механізму залучення недержавних інвестицій у стратегічні інновації в промислову сферу. Складність в тому, що основною особливістю інноваційного сектора є його залежність від невизначеного ринкового попиту. Крім того, інноваційний сектор є свого роду посередником між сектором науки і промисловим комплексом, при цьому йому характерний ще й високий інвестиційний ризик з тривалим періодом вкладень.

Рішення даної проблеми, на нашу думку, укладено в створенні технопарків, бізнес-інкубаторів, регіональних інноваційних центрів, особливих економічних зон, тобто у формуванні повноцінної інноваційної інфраструктури розвитку промислового комплексу регіону. При цьому особливо слід відзначити, що створення інноваційної інфраструктури передбачає інтенсифікацію інтеграційних процесів її елементів з підприємствами промисловості, а також формування передумов кластерної взаємодії суб'єктів економічної діяльності в промисловому комплексі регіону.

Таким чином, організація взаємодії і кооперація науково-технічної сфери та промислового комплексу може істотно підвищити ефективність інноваційного сектора економіки.

В рамках промислового комплексу для виконання інноваційних проектів можливе створення інтегрованих структур, тим самим розвиваючи не одне підприємство, а комплекс в цілому.

Можливість підприємств промислового комплексу здійснювати інноваційну діяльність визначається інноваційним потенціалом і сукупністю умов реалізації інновацій.

Управління забезпеченням ресурсами – одна з головних підсистем управління інноваційним проектом, яка включає процеси планування, закупівель, поставок, розподілу, обліку і контролю ресурсів, зазвичай трудових і матеріально-технічних. Управління фінансовими ресурсами здійснюється в рамках управління вартістю. В принципі поняття ресурс в методології управління проектами трактується широко: все, що має проект, – в тому числі трудові, фінансові та матеріально-технічні ресурси, команда проекту, час, інформація, знання і технології – є взаємопов'язаними ресурсами проекту. Основне завдання управління ресурсами – забезпечити їх оптимальне використання для досягнення кінцевої мети управління проектом – формування результату проекту із запланованими показниками. В рамках дослідження підприємства промислового комплексу розглядається його організаційне, кадрове, матеріально-технічне, фінансове, інформаційне та правове забезпечення.

Визнання того факту, що вузькість, насамперед, внутрішнього ринку наукоємної продукції нездатна забезпечувати її стабільний випуск вітчизняним виробництвом та стимулювати науково-технічну діяльність щодо інноваційних розробок, має спонукати до усвідомлення необхідності підтримки інноваційної діяльності державою доти, доки зростання інноваційного виробництва не буде викликано стійким попитом на його

продукцію [10]. Сприятливим для зростання попиту вітчизняних підприємств на інноваційну продукцію могло б стати використання схеми прискореної амортизації.

Для розширення внутрішнього ринку інноваційної продукції надзвичайно важливо, щоб вітчизняні підприємства виробляли конкурентоздатну продукцію. Однак, на сьогодні більшість вітчизняної інноваційної продукції не в змозі конкурувати з іноземними аналогами з їх потужною рекламою. Також значний негативний вплив щодо цього справляє те, що основна частка вітчизняних підприємств має застарілу технічну базу і за відсутності належних обсягів коштів перспективи її швидкого оновлення досить непевні.

Разом з тим, найважливішою умовою переходу економіки на інноваційний шлях розвитку є державна підтримка цього виду діяльності. Тому в сучасних умовах зниження реально наявних доходів населення та обсягів промислового виробництва, пов'язаного з наслідками фінансово-економічної кризи, негативно вплинули на динаміку сукупного попиту, очевидно, що роль держави в розвитку інноваційної економіки України є визначальною. Як видається, необхідні зусилля держави як на державному, так і на регіональному рівнях, повинні бути спрямовані на створення умов з формування передумов розвитку інноваційної діяльності в промисловому комплексі.

Отже, розвиток промисловості України протягом останніх років відбувався хаотично, без визначення і дотримання державних пріоритетів, за відсутності продуманої державної промислової політики. Ці роки можна назвати періодом спроб і помилок, коли перехід до ринкових відносин здійснювався шляхом пришвидшеної лібералізації як внутрішніх, так і зовнішніх економічних відносин. Нехтування особливостями стану національного ринку та механічне використання у макроекономічній політиці різноманітних непослідовних заходів призвели до обвальної інфляції, різкого спаду виробництва та втрати контролю над економічною діяльністю в країні. У середньостроковій економічній стратегії не було враховано системні фактори, що починають діяти при переході економіки від централізованого планування до ринкової орієнтації і справляють визначальний вплив на розвиток виробництва. Мова йде про:

а) нечітке визначення нормативними документами вимог ринку до економічної діяльності (відсутність дієвого законодавства про банкрутство, можливість лобювання дешевих кредитів і бюджетних субсидій та ін.);

б) зволікання з розподілом прав власності;

в) різку лібералізацію цін і зовнішньоекономічної діяльності без одночасного надання державних послуг щодо маркетингу зовнішніх ринків, підготовки кадрів підприємств з управління ринковими сегментами розвитку;

г) відсутність регуляторної політики і дієвого антимонопольного законодавства;

д) політичну неспроможність утримати старі ринки збуту та ін.

Інфраструктурний фактор слід розглядати як комплекс взаємопов'язаних елементів. Інноваційна інфраструктура являє собою сукупність організацій, фірм, об'єднань, які обслуговують реалізацію інноваційної діяльності за всім циклом відтворення інновацій (від генерації інноваційних ідей, їх відпрацювання до випуску і реалізації наукомісткої продукції). В табл. 1. представлені основні елементи інноваційної інфраструктури, які включають технопарки, венчурні фонди, центри трансферу технологій, бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, центри колективного користування, ліцензійні центри та ін.

Таблиця 1. Елементи інноваційної інфраструктури

Виробничо-технологічна інфрастр-ра	Кансалтінгова інфрастр-ра	Фінансова інфрастр-ра	Інфрастр-ра підготовки кадрів	Інформаційна інфрастр-ра	Інфрастр-ра збуту
Інноваційно-технологічні центри і технопарки	Центри трансферу технологій	Бюджетные средства	Підвищення кваліфікації персоналу в області інновацій	Державна система науково-технічної інформації	Зовнішньоторгівельні операції
Інноваційно-промислові комплекси	Консалтинг у сфері економіки і фінансів	Бюджетні та позабюджетні фонди технологічного розвитку	Підготовка фахівців в області технологічного та наукового менеджменту	Ресурси структур підтримки малого бізнесу	Спеціалізовані посередницькі фірми
Технологічні кластери	Технологічний консалтинг	Венчурні фонди		Регіональні інформаційні мережі	Інтернет
Техніко-впроваджувальні зони	Маркетинговий консалтинг	Стартові фонди		Інтернет	Виставки
Центри колективного Користання високотехно-Логічним обладнанням	Кансалтинг у галузі ЗЕД	Гарантійні структури і фонди			

Інфраструктурне забезпечення інноваційної діяльності передбачає синхронну взаємодія елементів інфраструктури і є інтегративної складової в інноваційній сфері як на державному, так і регіональному рівні.

Структурна перебудова провідних галузей передбачає вирішення наступних пріоритетних завдань:

1. Поєднання використання потужностей машинобудівних і хімічних підприємств, включаючи військові, для якнайшвидшого задоволення попиту внутрішнього ринку, з розширенням виходу на світовий ринок вітчизняної продукції, особливо озброєння і унікальних цивільних технологій.

2. Заохочення тих іноземних капіталовкладень, що забезпечують не просто випуск будь-якої продукції, а насадження у країні високотехнологічних, продуктивних і ресурсозберігаючих виробництв.

3. Широке використання в інтересах ринку на цивільних підприємствах досвіду змагального проектування й випуску кращої продукції, зразки якої витримують відповідальний конкурс.

4. Розширення подетальної і технологічної спеціалізації, уніфікації вузлів і деталей на підприємствах машинобудування, організація районних «кущів» виробництва виробів загальномашинобудівного призначення (лиття, поковок, штампувань, тощо); облік при конверсії оборонних заводів як технологічних, а й територіальних умов виробництва, широке використання для формування виробничої програми методу портфеля замовлень продукції, який користується попитом на регіональному ринку.

5. Проведення при форсованому розвитку провідних галузей диференційованої політики розміщення виробництва, скорочення нераціональних транспортних витрат

за доставку сировини, матеріалів і вивіз готової продукції, створюючи при цьому економічні умови виробникам різних видів товарів.

6. Першочергова мобілізація вільних виробничих потужностей, котра володіє найкращими можливостями (крім енергоємних підприємств) випуску конкурентоспроможної наукомісткої продукції; розвиток на сході виробництва паливо-, електромісткої (синтетичний каучук, хімічне волокно, пластмаси, тощо) та металомістської (машини й обладнання) продукції.

Окремого дослідження стосовно практики розвитку інноваційно-промислових комплексів регіонів України потребує врахування сучасних тенденцій розвитку суспільства. Зокрема, у нових умовах світового розвитку потребують нового осмислення такі фактори підвищення ефективності економічного розвитку регіону:

- інституціональні перетворення;
- регіональна структурна політика;
- залучення вітчизняного й іноземного капіталу;
- реструктуризація підприємств;
- збільшення здатності населення генерувати і сприймати нововведення.

Промисловий комплекс України відіграє найважливішу роль у розвитку економіки країни. Його стан визначає стан виробничого потенціалу держави та являє собою підґрунтя для сталого розвитку та стабільного функціонування всіх галузей економіки України. Від рівня розвитку промислового комплексу залежать всі ключові макроекономічні показники ефективності виробництва на рівні підприємств, галузей та національного господарства в цілому.

Висновки. Резюмуючи все вищенаведене можна стверджувати, що на сучасному етапі розвитку економіки України необхідне інфраструктурне забезпечення інноваційно-промислових комплексів регіонів на основі науково-обґрунтованих підходів, яке сприятиме покращенню стану промисловості у контексті ефективного використання всіх наявних ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції.

Реалізація запропонованих напрямків активізації інноваційної діяльності на регіональному рівні дасть змогу значно підвищити рівень інноваційної активності промислових підприємств та інноваційно-промислових комплексів, стабілізувати прискорений процес оновлення виробництва, ефективно використовувати внутрішні і залучені зовнішні інвестиції на інноваційну діяльність.

Література

1. Амоша О.І. Інноваційне оновлення техніко-технологічної бази промислового виробництва на синергетичних засадах : теорія і практика / О.І. Амоша, І.П. Булієв, Г.З. Шевцова // Економіка промисловості. – 2007. – № 1. – С. 3-9.
2. Власенко В.В. Управління інноваційною діяльністю підприємства : автореф. дис... канд. екон. наук: спец. 08.06.01 / В.В. Власенко. – Харків, 2009. – 20 с.
3. Гальчинський А.С. Інноваційна стратегія українських реформ / А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко. – К. : Знання України, 2002. – 336 с.
4. Ганієва А.Р. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А.Р. Ганієва // Формування ринкових відносин в Україні. – 2004. – № 5. – С. 45-51.
5. Друкер П. Бизнес и инновации / П. Друкер. – М. : Изд-во: Вильямс, 2007. – 432 с.
6. Каленская Н.В. Условия формирования инфраструктурных связей в рамках стратегий развития промышленного комплекса / Н.В. Каленская // Вестник Казанского государственного финансово-экономического института. – 2008. – №4(13). – С. 30-32.

7. Касьяненко В.О. Зарубіжний досвід управління інноваційним потенціалом економіки та можливості його використання в Україні / В.О. Касьяненко // Маркетинг та менеджмент інновацій. – 2011. – №4. – Т.2. – С. 200-204.
8. Панас В.Я. Управління інноваційною діяльністю підприємства: теоретичний аспект / В.Я. Панас, С.М. Ткач // Регіональна економіка. – 2013. – №1. – С. 69-75.
9. Поліщук Н.В. Державна підтримка активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http : //www.justinian.com.ua/article. php?id=302.S](http://www.justinian.com.ua/article.php?id=302.S).

References

1. Amosha, O., & Buliev, I., & Shevtsova G. (2007). Innovative upgrade technical and technological base of industrial production on the basis of synergy : theory and practice. *Economica promyslovosti (Industrial economy)*, 1, 3-9 (in Ukr.).
2. Vlasenko, V. (2009). Innovation management company of company. Kharkiv.
3. Galchynskiy, A., & Geiets, V., & Kinakh, A., & Semynozhenko, V. (2002). The innovative strategy of Ukrainian reforms. Kiev : Znanya Ukrainy.
4. Ganiieva, A. (2004). Estimation of enterprise's innovative potential. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini (The formation of market relations in Ukraine)*, 5, 45-51 (in Ukr.).
5. Druker, P. (2007). Business and innovations. Moscow: Vilyams.
6. Kalenskaya, N. (2008). Conditions of formation of infrastructure links within the development strategies of the industrial complex. *Vestnik Kazanskogo gosudarstvennogo finansovo-ekonomicheskogo instituta (Journal of Kazan State Financial and Economic Institute)*, 4(13), 30-32 (in. Rus.).
7. Kasyanenko, V. (2011). Foreign experience of innovative potential of the economy and the possibility of its use in Ukraine. *Marketing ta menedzhment innovatsiy (Marketing and management of innovations)*, 4, 200-204 (in Rus.).
8. Panas, V., & Tkach, S. (2013). Innovation management of company : theoretical aspect. *Regionalna economica (Regional economics)*, 1, 69-75 (in Ukr.).
9. Polishchuk, N. (2014). State support to enhance innovation of business entities. Retrieved from [http : //www.justinian.com.ua/article. php?id=302.S](http://www.justinian.com.ua/article.php?id=302.S).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015.